

Cūkkopības nozares raksturojums Latvijā un Zemgalē

Description of Pig Production in Latvia and in the Region of Zemgale

Lilija Degola¹, Dzintra Lejniece²

¹LLU Lauksaimniecības fakultāte, ²Cūku Ciltsdarba centrs

E-pasts:lilija.degola@llu.lv; centrs@ccc.lv

Abstract. *Latvian pig farmers are able of producing 77% of the consumption of pork. Latvian export in 2011 increased by 35%, while import by only 15%, export growing faster than import. In Zemgale farms there are concentrated 37 – 39% of the total number of all Latvian pigs and 19.8% of the total Latvian agricultural land, suggesting intensive pig production Zemgale. In 20 regions of Zemgale there are very different numbers of pigs and farms. Around 19 – 21% of the total number of pigs are concentrated in the regions of Auce, Bauska, Dobele. The distribution of the number of pigs in a herd in January 2012 shows that 1 – 9 pigs were on 93 farms, 46% of the total number of farms and 78 farms had 10 – 50 pigs (38%). More than 72% of the total number of pigs in Zemgale are concentrated on the farms with more than 5000 pigs. Pedigree work is coordinated by two breeders organizations „Pig Breeding Centre” and „Agrosels”. The organizations implement the pig breeding programs. In 2011, 13 farms acquired the status of breeding farms. The pork meat quality is of S – E classes, produced with local genetics, which is enhanced by European and Scandinavian genetics. The pork production is based on the pig breeds – the Yorkshire, Landrace, Pietrain, Durock where the feedback was applied, three-breed and four-breed crossing. There are only two pig breeding farms in Zemgale. The highest percentage are Landrace pigs 43.2%, followed by Yorkshire breed pigs. On December 31, 2012 Landrace pigs on the breeding farms constituted 58% of all Latvian breed sows. The sales prices are fluctuating in the domestic market; this depends on the price of other European countries, the exports to Poland and to other countries. The pig production industry is still in a difficult situation due to the increase of grain prices. The Latvian farmers receive considerably lower EU direct payments. The development of pig production sector is indirectly influenced by consumers and economic conditions. Latvian producers are able to produce high quality pork according to consumers' requirements.*

Keywords: *Latvia, pig production, husbandry, pig farms*

Ievads

Cūkkopības nozare saražo 8% no kopējās lauksaimniecības produkcijas Latvijā. Latvijas cūku audzētāji spēj saražot 77% no cūkgaļas patēriņa. Tendence ir uzlaboties ārējās tirdzniecības bilancei – eksporta apjomi aug straujāk nekā importa. Eksporta apjomi 2011. gadā Latvijā pieauguši par 35%, bet imports palielinājies tikai par 15%.

Analizējot 2010. gada importa un eksporta apjoma datus, var secināt, ka Latvija uz Krieviju eksportē 5500 sivēnmāšu pēcnācējus (kaušanai paredzētās nobarotās cūkas), bet uz Poliju – vismaz 2000 sivēnmāšu pēcnācējus (sivēnus), tātad kopā izved 7.5 tūkst. jeb 22.7% Latvijā esošo sivēnmāšu pēcnācējus. Savukārt Latvijā tika ievests 29 tūkst. tonnas cūkgaļas gadā jeb 379 tūkst. dzīvnieku, kas ir 16 tūkst. sivēnmāšu pēcnācēju.

Lai gan eksports palielinās, cūku skaits Latvijā ir ļoti svārstīgs, ar tendenci samazināties. Cūkgaļas ražošana Latvijā ir atkarīga no daudziem apstākļiem, tāpēc pētījuma mērķis bija izanalizēt pašreizējo situāciju cūkkopībā Latvijā un Zemgalē, izdarīt secinājumus un dot priekšlikumus cūkgaļas ražošanas pilnveidošanai.

Materiāls un metodes

Pētījumam izmantoti dati par cūku skaitu no LDC Publiskās datu bāzes, Cūku Ciltsdarba centra dati un Zemkopības ministrijas 2012. gada ziņojumā ietvertā informācija. Statistiskās analīzes tika veiktas ar *Microsoft Excel* piedāvāto programmu, aprēķinot vidējos aritmētiskos rādītājus un datu atšķirības, izsakot procentos.

Rezultāti un diskusija

Cūku skaits Latvijā 2012. gada pirmajā pusgadā ir par 11% pieaudzis. Zemgale jau kopš seniem laikiem ir saukta par Latvijas maizes klēti. Ģeogrāfiski Zemgale izvietojas gar Latvijas – Lietuvas valstu robežu sākot no Austrumkurzemes augstienes un Dienvidkurzemes zemiens rietumos līdz Augšzemes augstienei austrumos. Reģiona centrālā daļa (Bauskas, Jelgavas un daļa Dobeles novada) izvietota Zemgales līdzenumā. Zemgales reģionā ietilpst 20 novadi. Zemgales saimniecībās atrodas 37 – 39% cūku no Latvijas kopējā cūku skaita (1. tabula). Šeit ir ne tikai visauglīgākās augsnes valstī, bet arī visvairāk lauksaimniecībai piemērotu zemes platību, 45.9% no zemes kopplatības ir lauksaimniecībā izmantojamā zeme, kas ir 19.8% no Latvijas kopējās lauksaimniecībā izmantojamās zemes. Šīs augsnes ir piemērotas graudaugu audzēšanai, kas ir galvenais barības līdzeklis cūkām.

1. tabula

Cūku skaits (LDC Publiskā datu bāze)
The Number of Pigs (ADC Public data base)

Datums <i>Data</i>	Latvijā, gab. <i>Latvia, number</i>	Zemgalē, gab. <i>Zemgale, number</i>	Zemgale, %
1.07.2012.	290 413	107190	37
1.01.2012.	259 632	102485	39
1.07.2011.	288 566	81519	28
1.01.2011.	323 087	102416	32

Ap 41% nobarojamo cūku no kopējā cūku skaita Latvijā arī koncentrēts Zemgales saimniecībās, tāpat sivēnmāšu un piena sivēnu skaits ir ap 32 – 36%, kas liecina par intensīvu cūkgaļas ražošanu Zemgalē (2. tabula).

2. tabula

Cūku skaits pa grupām (LDC Publiskā datu bāze)
The Number of Pigs according to the Groups (ADC Public data base)

Vieta <i>Place</i>	Uz 01. 07. 2012.				
	sivēnmātes <i>sows</i>	kuiļi <i>boars</i>	vaislas jauncūkas <i>gilts</i>	nobarojamās cūkas <i>fattening pigs</i>	piena sivēni <i>piglets</i>
Latvijā, gab. <i>Latvia, number</i>	27 777	698	22 153	181 920	57 830
Zemgalē, gab. <i>Zemgale, number</i>	10 024	183	4745	73886	18 357
Zemgalē <i>Zemgale, %</i>	36	26	21	41	32

Lai gan Zemgalē ir liels cūku skaits, tomēr fermu skaits 2011. gadā bija samazinājies par 38% (3. tabula), bet 2012. gada pirmajā pusgadā cūku fermu skaits atkal palielinājās – uz 01.07.2012. jau bija 281 ferma. Latvijā kopumā fermu skaits samazinājās straujāk – par 45%.

3. tabula

Cūku fermu skaits, gab. (LDC Publiskā datu bāze)
The Number of Pig Farms (ADC Public data base)

Rādītāji <i>Indices</i>	Gads <i>Year</i>		
	Uz 01. 01. 2011. <i>As of January 1, 2012</i>	Uz 01. 01. 2012. <i>As of January 1, 2012</i>	± ar iepriekšējo gadu, % <i>± with year before, %</i>
Latvijā <i>Latvia</i>	2206	1207	-45
Zemgalē <i>Zemgale</i>	328	203	-38
%	14.9	16.8	–

Zemgales 20 novados ir ļoti atšķirīgs cūku un fermu skaits (4. tabula). Ap 19 – 21% no kopējā cūku skaita koncentrēts Auces, Bauskas un Dobeles novadā. Novados, kur ir visvairāk cūku, fermu skaits nav daudz – 3 – 7% no kopējā skaita, bet, piemēram, Aknīstes, Krustpils un Neretas novadā, kur ir tikai 144 – 289 cūkas, atrodas 8.2 – 10% fermu no kopējā skaita. Tas parāda, ka daudzās cūku fermās ir tikai dažas cūkas.

4. tabula

Cūku un fermu skaits Zemgales novados (LDC Publiskā datu bāze)
The Number of Pigs and Farms in the Amalgamated Municipalities of Zemgale (ADC Public data base)

Novadi <i>Amalgamated Municipalities</i>	Uz 01. 07. 2012.			
	cūku skaits <i>number of pigs</i>	% no kopējā skaita <i>% out of the total number</i>	fermu skaits <i>number of farms</i>	% no kopējā skaita <i>% out of the total number</i>
Aizkraukles	1919	1.8	2	0.7
Aknīstes	197	0.2	24	8.54
Auces	22 164	20.7	11	3.91
Bauskas	21 105	19.7	15	5.34
Dobeles	23 005	21.5	17	6.05
Iecavas	136	0.1	1	0.36
Jaunjelgavas	101	0.09	5	1.78
Jēkabpils	470	0.4	42	14.9
Jelgavas	1327	1.2	38	13.5

4. tabulas nobeigums

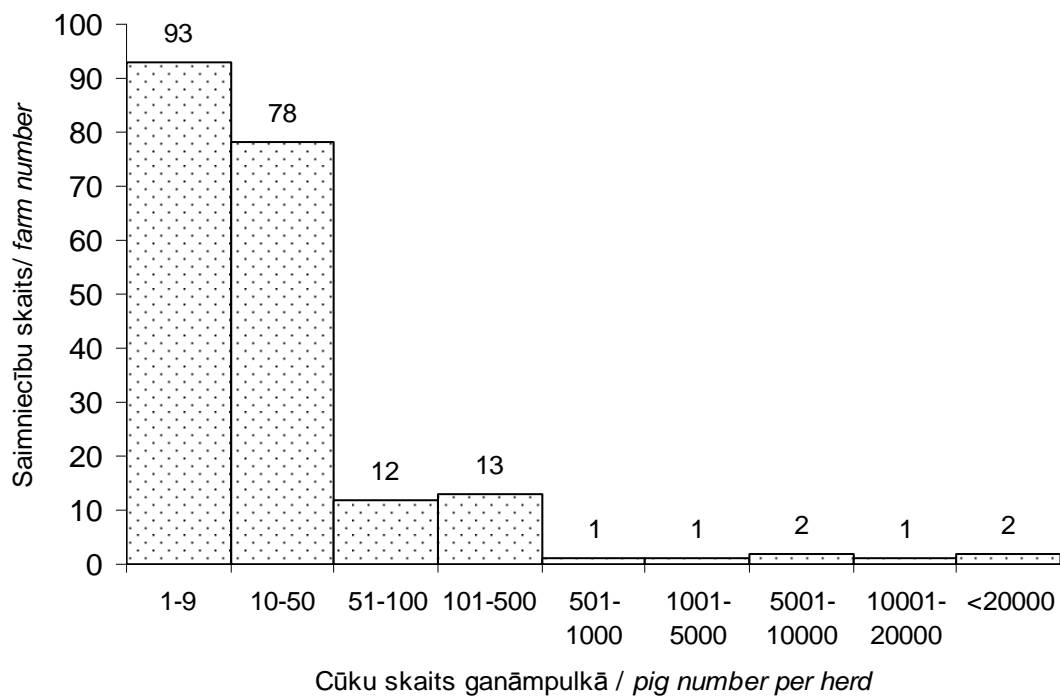
Novadi <i>Amalgamated Municipalities</i>	Uz 01. 07. 2012.			
	cūku skaits <i>number of pigs</i>	% no kopējā skaita <i>% out of the total number</i>	fermu skaits <i>number of farms</i>	% no kopējā skaita <i>% out of the total number</i>
Kokneses	1252	1.2	7	2.5
Krustpils	289	0.3	28	9.96
Neretas	244	0.2	23	8.2
Ozolnieku	65	0.06	3	1.07
Pļaviņu	0	0	0	0
Rundāles	95	0.09	2	0.7
Salas	34 278	31.8	20	7.12
Skrīveru	8	0.007	2	0.7
Tērvetes	253	0.24	10	3.56
Vecumnieku	157	0.15	12	4.27
Viesītes	125	0.11	19	6.76
Kopā	107 190	100	281	100

Latvijā ir 72 saimniecības, kurās audzē ap 200 cūku. Lielie kompleksi, kuros ir vairāk nekā 10 000 dzīvnieku, Latvijā ir ap 15. Šobrīd Latvijas 7 novados un 116 pagastos vairs nav reģistrētu cūku (pēc LDC datiem). Arī Zemgalē, Pļaviņu novadā, nav ne fermu, ne cūku. Neliels skaits cūku ir Skrīveru, Ozolnieku un Rundāles novadā (4. tabula).

Saimniecību sadalījums pēc cūku skaita ganāmpulkā uz 2012. gada janvāri Zemgalē (1. attēls), parāda, ka 1 – 9 cūkas ir 93 saimniecībās, kas ir apmēram puse (46%) no kopējā saimniecību skaita, 78 saimniecībās ir 10 – 50 cūkas (38%). Tātad arī Zemgalē ir līdzīga situācija kā Latvijā – daudz mazu cūku audzēšanas saimniecību, lai gan vairāk nekā 72% cūku no kopējā skaita Zemgalē ir koncentrēti fermās, kurās tur vairāk nekā 5000 cūku. Cūku ganāmpulku lielums Zemgales saimniecībās atbilst visas Latvijas situācijai. Galvenie cūkgaļas ražotāji ir lielās cūku fermas Zemgalē ar modernām un jaunām tehnoloģijām. Lai gan mazo saimniecību vēl ir daudz, tomēr to skaitam ir tendence samazināties.

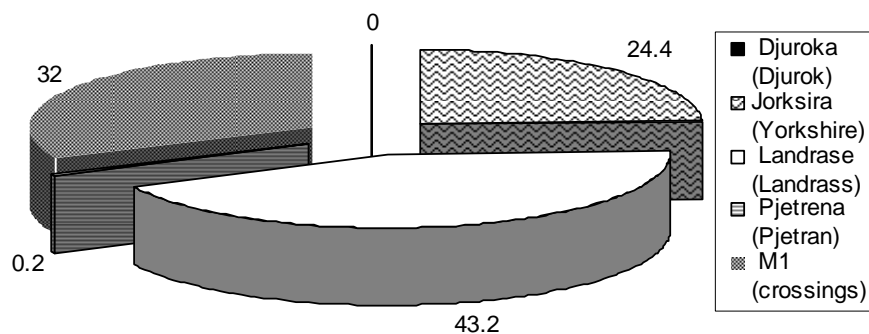
Zemgalē ir 90 saimniecību, kurās atrodas līdz 10 sivēnmātēm, kas nozīmē, ka šīs saimniecības apgādā ar produkciju tikai ģimenes un vietējos apkārtnes iedzīvotājus. Tikai četrās saimniecībās sivēnmāšu ir 1000 – 5000. Cūkkopībā bioloģisko saimniecību tikpat kā nav, jo cūku ēdināšanā izmanto konvencionāli audzētus graudus un to pārstrādes produktus.

Šķirnes cūku audzēšanas saimniecību un cūku audzēšanas saimniecību darbību koordinē divas šķirnes dzīvnieku audzētāju organizācijas statusu ieguvušās organizācijas – SIA „Cūku ciltsdarba centrs” un SIA „Agrosels”. Ciltsdarba mērķu un uzdevumu sasniegšanai minētās organizācijas īsteno cūku ciltsdarba programmu, kas ir balstīta uz Latvijā audzējamām cūku šķirnēm – Jorkšīras (Y), Landrases (LL), Pjetrenas (PJ), Djurokas (DJ) un Lielajām Baltajām cūkām (LW). Latvijā 2010. gadā ar šķirnes cūku atražošanu nodarbojās 14 saimniecības, bet 2011. gadā 13 saimniecības, kas ieguvušas šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības statusu un kurās, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, cūku selekcijā sasniegti labi rezultāti. Astoņas šķirnes cūku audzēšanas saimniecības ir Cūku ciltsdarba centra pārziņā un 5 realizē SIA „Agrosels” vaislas materiālu. Tikai divas šķirnes cūku audzēšanas saimniecības atrodas Zemgales reģionā. Tās ir SIA „Sēļi” Salas novadā (5573 cūkas) un SIA PF „Vecauce” Auces novadā (7960 cūkas).

1. att. Saimniecību sadalījums pēc cūku skaita ganāmpulkā Zemgalē uz 01.01.2012.
 Fig.1. The Distribution of Farms according to the Number of Pigs in the Herd in Zemgale, as of January 1, 2012.

Vislielākais īpatsvars – 43.2%, ir Landrases (LL) šķirnes cūkas, tad seko Jorkšīras (Y) un krustojumcūkas. Uz 31.12.2012. gadu Landrases cūkas šķirnes saimniecībās bija 58% no visām šķirnes sivēnmātēm Latvijā (2. attēls).

2. att. Cūku sadalījums pēc šķirnēm.
 Fig. 2. The Distribution of Pigs according to Breeds.

Landrases šķirnes sivēnmāšu auglība ir 11.5 – 13.0 sivēni, atšķirto skaits – 10.0 – 11.0, ātraudzība – 790 – 840 g diennaktī. To izmanto kā mātes šķirni, kuru krustojot ar Jorkšīras šķirni, iegūst krustojumcūkas M₁. Landrases šķirnes dzīvniekus izmanto arī kā terminālos kuiļus atgriezeniskajā krustošanā. Selekcijā uzlabo, izmantojot no Skandināvijas importētus kuiļus. Pirmā atlase tiek veikta atšķirot, otrā – pēc testēšanas, trešā – pēc pirmā metiena. Atlasot tiek ņemts vērā kopējais BLUB (Labāka lineārā objektīvā prognozēšana) indekss un atsevišķu pazīmju subindeksi.

Jorkšīras šķirnes dzīvnieku pozitīvās īpašības ir augsta, stabila auglība, izturība, labas adaptācijas spējas, noturība pret stresu, labas mātes īpašības, lieliska gaļas kvalitāte. Produktivitāte: auglība 11.2 – 12.2, atšķirot 9.7 – 10.7 sivēni, ātraudzība 750 – 870 g diennaktī, speķa biezums 11 – 13 mm. Izmanto kā mātes šķirni, krustojot ar Landrases šķirni, veido M_1 sivēnmātes. Selekcijā uzlabo, izmantojot Skandināvijas importētus kuļļus. Izlase tiek veikta tāpat kā Landrases šķirnei.

Krustojumcūkas M_1 iegūst, krustojot $LL \times LW$ vai $LW \times LL$. Pamatpazīmes ir izturība, auglība, apaugļojamība, labas mātes īpašības, pēcnācēji – ar labu dzīvotspēju, ātraudzīgi, ar mazu speķa kārtu. Izmanto krustojumos ar terminālajiem kuļļiem, kas ir vairākšķirņu krustošana pēdējie izmantotie gaļas šķirnes, šķirņu krustojuma vai līniju kuļļi un Landrases kuļļiem (atgriezeniskā krustošana).

Pjetrenas šķirni Eiropā plaši izmanto kā terminālā kuļļa šķirni. Cūku Ciltsdarba centra selekcijas programmā tā ietverta kopš 2005. gada, ievēdot no Vācijas. Šīs šķirnes dzīvniekiem raksturīgs mazs speķa biezums un liels liesās gaļas īpatsvars. Izmanto kā tēva šķirni, neradnieciska baltām cūku šķirnēm, krustošana nodrošina pēcnācējiem labu dzīvotspēju.

Djurokas šķirni Eiropā izmanto kā terminālā kuļļa šķirni. Cūkām ir labas gaļas garšas īpašības, mazs speķa biezums, liels liesās gaļas īpatsvars. Izmanto kā tēva šķirni, neradnieciska baltām cūku šķirnēm, krustošana nodrošina pēcnācējiem labu dzīvotspēju.

Cūkgaļas ražošanā izmanto atgriezenisko, trīs šķirņu un četršķirņu krustojumus. Plānveida ciltsdarbs kopumā ir ļāvis uzlabot gaļas kvalitāti. Cūkgaļa Latvijā atbilst gaļas kvalitātes S – E klasēm.

Cūkgaļas realizācijas cenas Latvijā ir ļoti svārstīgas gan iekšējā tirgū, kur tās atkarīgas no cenām citās Eiropas valstīs, gan ārējā tirgū, kur cenas ir atkarīgas no eiro kursa svārstībām.

Cūkkopības nozare joprojām atrodas smagā situācijā, jo ir paaugstinājušas graudu cenas; izdzīvo tās saimniecības, kurām ir savi lopbarības graudi vai kautuves un mazumtirdzniecības iespējas.

5. tabula

Graudu iepirkuma cenas lopbarībai un dzīvu cūku realizācijas cenas
Grain Purchase Prices for Feed and the Sales Prices for Live Pigs

Gads Year	2010	2011	2011
Mēnesis Month	Jūlijs July	Janvāris January	Septembris September
Kvieši <i>Wheat</i> , Ls t ⁻¹	85	160	125
Mieži <i>Barley</i> , Ls t ⁻¹	75	142	130
Barības pašizmaksa 100 kg cūkas nobarošanai vidēji, Ls <i>Feed cost on average for pig fattening till 100 kg, LVL</i>	78	100	95
Realizācijas cena nododot cūku kautuvē dzīvmasā, Ls kg ⁻¹ <i>Sales price for live pigs at the slaughterhouse, LVL kg⁻¹</i>	0.8 – 0.84	0.7 – 0.74	0.84 – 0.88

Saimniecībām, kurām nepietiek savu graudu vai tos neaudzē, tie ir jāpērk par tirgus cenām, kas jau no 2011.gada janvāra ir nesamērīgi augstas salīdzinājumā ar cūku realizācijas cenām (5. tabula). Latvijas zemnieki saņem ievērojami zemākus ES tiešos maksājumus, pie kam Latvija ģeogrāfiski neatrodas izcili labvēlīgā apvidū un veģetācijas periods ir samērā īss, tāpēc graudaugu ražas un ieguldījums to iegūšanai nekad nebūs vienāds ar valstīm, kur veģetācijas periods ir garāks. Mazām saimniecībām trūkst finansējuma, lai modernizētu ražošanu un iegādātos lauksaimniecībā izmantojamo zemi.

Banku kredīta speciālisti nozari uzskata par ļoti riskantu. Tāpat ir problēmas ar dzīvnieku liķu savākšanu. To veic uzņēmums – monopolists, kura pakalpojumi ir obligāti.

Secinājumi

Latvijas cūku audzētāji spēj saražot 77% no cūkgaļas patēriņa. Tendence ir uzlaboties ārējās tirdzniecības bilancei – eksporta apjomi aug straujāk nekā importa. Eksporta apjomi 2011. gadā Latvijā palielinājušies par 35%, bet importa tikai par 15%.

Zemgales saimniecībās atrodas 37 – 39% cūku no visa Latvijas kopējā cūku skaita un 19.8% no Latvijas kopējās lauksaimniecībā izmantojamās zemes, kas liecina par intensīvu cūkgaļas ražošanu Zemgalē.

Zemgales 20 novados ir ļoti atšķirīgs cūku un fermu skaits. Ap 19 – 21% no kopējā cūku skaita koncentrēts Auces, Bauskas un Dobeles novadā.

Zemgalē saimniecību sadalījums pēc cūku skaita ganāmpulkā uz 2012. gada janvāri, parāda, ka 1 – 9 cūkas ir 93 saimniecībās jeb 46% no kopējā saimniecību skaita un ir 10 – 50 cūku 78 saimniecībās (38%). Vairāk nekā 72% cūku no kopējā skaita Zemgalē ir koncentrēti fermās, kurās ir vairāk nekā 5000 cūku.

Šķirnes cūku audzēšanas saimniecību un cūku audzēšanas saimniecību darbību koordinē divas šķirnes dzīvnieku audzētāju organizācijas statusu ieguvušās organizācijas – SIA „Cūku ciltsdarba centrs” un SIA „Agrosels”. Ciltsdarba mērķu un uzdevumu sasniegšanai minētās organizācijas īsteno cūku ciltsdarba programmu.

Cūkgaļa atbilst gaļas kvalitātes S – E klasēm, kas panākts ar vietējo ģenētiku, kura uzlabota ar Eiropas un Skandināvu ģenētiku. Cūkgaļas ražošanai izmanto cūku šķirņu – Jorkšīras, Landrases, Pjetrenas un Djurokas krustojumus, kuru izveidošanai lietota atgriezeniskā, trīsšķirņu un četršķirņu krustošana.

Vislielākais sivēnmāšu īpatsvars – 43.2% Latvijā ir Landrases šķirnes cūkas, tad seko Jorkšīras un krustojumu cūkas. Uz 31.12.2012. gadu Landrases cūkas šķirnes saimniecībās bija 58% no visām šķirnes sivēnmātēm Latvijā.

Realizācijas cenas ir ļoti svārstīgas gan vietējā tirgū, kas ir atkarīgas no cenas citās Eiropas valstīs, gan eksportējot cūkas uz Poliju un citām valstīm. Cūkkopības nozare joprojām atrodas smagā situācijā graudu cenu pieauguma dēļ. Latvijas zemnieki saņem mazākus ES tiešos maksājumus.

Cūkkopības nozares attīstību netieši virza produkcijas patērētāji un ekonomiskie nosacījumi. Latvijas cūkgaļas ražotāji ir spējīgi saražot patērētāju vajadzībām atbilstošu produkciju.

Pateicība

Materiāls sagatavots, pateicoties projekta „Sadarbības tīkla izveide starp lopkopības nozares zinātniekiem un praktiķiem Z-Lietuvā un Zemgalē”, LL 11/LLIV – 222 FARA, finansējumam.

Literatūra

1. Cūku Ciltsdarba centrs. <http://www.ccc.lv/lv/index.htm> – Resurss aprakstīts 2012. gada 3. decembrī.
2. Latvijā audzēto cūku selekcijas programma 2011. – 2016. gadam. http://www ldc.gov.lv/upload/doc/ccc_agrosels_2011_2016.pdf – Resurss aprakstīts 2012. gada 3. decembrī.
3. Lauku tīkls. Nozaru ziņojumi. Cūkkopības nozares analīze 2011. gadā. http://www.laukutikls.lv/biblioteka/cat_view/280-nozaru_zinojumi?start=10 – Resurss aprakstīts 2012. gada 3. decembrī.
4. Lauksaimniecības datu centrs. Dzīvnieku skaita statistika. http://pub ldc.gov.lv/pub_stat.php?lang=lv – Resurss aprakstīts 2012. gada 3. decembrī.
5. Lauksaimniecības 2012. gada ziņojums. Cūkgaļas ražošana. http://www.zm.gov.lv/doc_upl/LS_2012.pdf – Resurss aprakstīts 2012. gada 3. decembrī.